

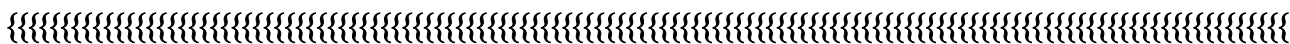
Protestantse Gemeente Boxmeer

Praatjes van uw predikant

Nr 10 juni 2013

Beste mensen,

Al weer sinds maart 2011 ben ik actief als uw waarnemende predikant. Intussen heb ik van velen van u het e-mailadres mogen ontvangen en dat is toch een mooi middel om op een moderne manier contact te onderhouden.

Het wordt nu eindelijk zomer en de ronde wijkcontactavonden is inmiddels afgesloten. We hebben mooie avonden gehad rond het thema: **Kruis**. Hieronder treft u de vele vormen aan die het kruis in onze samenleving en in onze geschiedenis heeft aangenomen.

Marc Chagall

Het kruis in vele variaties

Reeds vóór het christendom was het kruis een sacraal symbool: het zonnerad als symbool van de zon, het hakenkruis als teken van geluk, het hengselkruis als teken van leven. Doordat Jezus stierf aan een kruis, is het kruis een bijna exclusief christelijk teken geworden. Maar diverse soorten kruisen zijn ver voor Christus al in zwang geweest. Wetenschappers stellen, dat het kruis zijn oorsprong vond in het oude Chaldea en werd gebruikt als het symbool van de god Tammuz, omdat het kruis de vorm had van de mystieke Tau, de eerste letter van zijn naam. Het kruis is dus van voorchristelijke oorsprong.

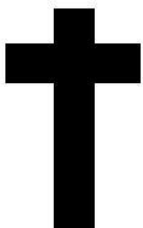
Het Antoniuskruis

Dit is een van de oudste christelijke kruisvormen. In de voorchristelijke periode was de tau al een symbool van geluk, waardoor het onopvallend ook als symbool in het vroege christendom kon worden overgenomen. De Antonieten (Hospitaalbroeders) werden gesticht in de 11e eeuw. Zij droegen een blauw Antoniuskruis op hun kloosterkleed. Het symbool zou tevens verwijzen naar de kruk van de kreupelen die door hen werden verzorgd. Tijdens het vroege christendom was het kruis nog geen overheersend christelijk symbool.

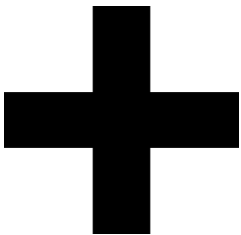
Clemens van Alexandrië sprak als een van de eersten over het kruis als *του Κυριακου σημειου τυπον*: *het symbool van de Heer*. Pas onder Constantijn de Grote werd het kruis als symbool van het christendom ingevoerd. Het kruis symboliseert het lijden, maar ook de overwinning op de dood. Christenen geloven dat Jezus door zijn sterven en opstanding zonde en dood overwonnen heeft. Verzoening en verlossing worden ook door het kruis gesymboliseerd. Rooms-katholieke en Oosters-orthodoxe christenen maken vaak het kruisteken, een geloofsuiting die al in de vierde eeuw na Christus bestond. Tijdens de kruistochten werden relikwieën van het kruis van Christus door heel Europa verspreid. In de Santo Toribio de Liébana (Spanje) bevindt zich - naar men zegt - het grootste relikwie, dat afkomstig zou zijn van het kruis. Dit is een belangrijk bedevaartsoord geworden. Jehova's getuigen geloven echter dat Jezus aan een paal werd geëxecuteerd. Het kruis heeft door de loop der eeuwen vele vormen gehad. Het is gebruikt in sieraden, als wandversiering, maar ook in kerken. Als het lichaam van Jezus er aan bevestigd is, heet het een crucifix. Rooms-katholieken gebruiken meestal het crucifix om het offer van Jezus te benadrukken, protestanten kiezen eerder voor het lege kruis, om de opstanding te symboliseren. Kruisen worden vaak gebruikt op christelijke grafstenen.

Het Latijnse kruis

Het Latijns kruis is het oersymbool van het kruis. De staande balk is langer dan de dwarsbalk. Aanvankelijk werd vooral het Antoniuskruis als christelijk herkenningsteken gebruikt. Sinds keizer Constantijn de Grote (4e eeuw) werd echter het Latijns kruis algemeen gebruikt als christelijk symbool. In het westen diende deze vorm tot grondplan van bijna alle rooms-katholieke kerken: het langere middenschip werd geflankeerd door twee zijbeuken; het bovenstuk van het kruis vormde het koor.

Het Griekse kruis

Het Griekse kruis is de naam voor een kruis met armen van gelijke grootte. Het wordt gebruikt in de Orthodoxe kerken het vormt ook de grondvorm van een aantal protestantse kerken, maar ook van rooms-katholieke kerken zoals de Onze Lieve Vrouwenkerk in Trier in Trier.

Het Petruskruis

Het Petruskruis is een omgekeerd Latijns kruis. Het is gebaseerd op het verhaal, dat Petrus ondersteboven gekruisigd wilde worden, omdat hij zich onwaardig voelde op dezelfde manier te sterven als Jezus. Het kruis wordt vaak afgebeeld met twee sleutels, die de sleutels naar de hemel symboliseren. De kerkvader Origenes meldde als eerste, dat Petrus met zijn hoofd naar beneden gekruisigd was, Dit kruis wordt gebruikt als symbool van nederigheid en onwaardigheid aan Christus. Het wordt soms ook gekoppeld aan satanisme, vanuit de gedachte, dat dit kruis een symbool was voor tegenovergestelde goedheid, ofwel het afstoten van Christus' goedheid. Zo is dit symbool populair geworden binnen heavy metal, black metal en death metal. Veel artiesten dragen omgekeerde kruisen om hun nek of op hun lichaam. Na afloop van een bezoek van paus Johannes Paulus II aan Israël, circuleerde een foto van hem op internet met een Petruskruis. Hierna dachten sommigen, dat de R.K. Kerk met satanisme verbonden is. In werkelijkheid is de foto gerelateerd aan de traditie dat de paus een opvolger is van Petrus, en het Petruskruis dus een logisch symbool is voor het hoofd van de R.K. Kerk.

Het Andreaskruis

Het Andriaskruis dankt zijn naam aan de apostel Andreas, die aan een dergelijk kruis zou zijn gekruisigd. Het kruis staat 'schuin', dus niet op één kant maar op twee einden van twee hoekvlakken, is symmetrisch. Het staat in drievoud in het wapen van de stad Amsterdam. Amstelveen en Ouder-Amstel hebben variaties hierop met vier, respectievelijk vijf kruisen. Ook de stad Breda en de gemeente Schoten hebben een wapen met drie witte Andreaskruisen. Bergen op Zoom heeft een soortgelijk wapen. In Het kruis van de Militaire Willems-Orde is ook een Andreaskruis opgenomen. Verder staat het op de vlag van Schotland en van Alabama en op de vlag van St-Patrick. Het Andreaskruis is een kruis met gelijke balken in een X-vorm. Het dient ook als verkeersteken bij een spoorwegovergang.

Het Hugenotenkruis (Croix Huguenotte)

Dit kruis dateert waarschijnlijk uit de 17e eeuw. Het is vermoedelijk ontworpen door een edelsmid uit Nîmes in 1688, na de herroeping van het Edict van Nantes. Protestanten konden zich hiermee van rooms-katholieken onderscheiden. 'Hugenoten' was aanvankelijk een scheldnaam (hugon=kwade geest), maar werd een geuzennaam. Het kruis bestaat uit een Maltezer kruis: het kenteken van de ridders van Malta, een geestelijke orde uit de Middeleeuwen. De vier gelijke armen zijn wijd uiteenlopend aan de top en met naar binnen gekeerde pijlpunten. Ze zijn onderling verbonden door een cirkelvormig motief. De cirkel zou de gestileerde doornenkroon kunnen voorstellen. Tussen de armen zijn vier harten aangebracht, het symbool van de liefde dat gelovigen herinnert aan het gebod 'Heb elkaar lief' (Joh. 13:34). De harten worden ook als lelies (lisbloemen) gezien. Ze staan voor liefde, trouw, reinheid en oprechtheid, een hartelijke en open houding naar God toe. De uiteinden van het kruis, bevatten acht knopjes of parels. Ze staan symbool voor de 8 zaligsprekingen (Mt. 5). De twaalf punten die het kruis telt, staan symbool voor de twaalf artikelen (Apostolische Geloofsbelijdenis). Oorspronkelijk was het aanhangsel onderaan peervormig. Een kruikje (teken van zalving)? Een traan (teken van het lijden der Franse protestanten)? Omstreeks 1688 is dit vervangen door de duif, het symbool van de Heilige Geest die uit de hemel op aarde neerdaalt. De duif wijst ook op vrijheid en vrede. Het Maltezer kruis duidt op strijd en overwinning. Aanvankelijk werd het Hugenotenkruisje alleen gedragen door Franse protestanten, sinds de 19e eeuw is het een algemeen protestants symbool. Bij een belijdenis wordt het vaak geschonken als hanger, broche of speld.

Het Maltezer kruis

Het Maltezer kruis kom je overal op Malta tegen. Maar ook in de rest van de wereld ziet men het in emblemen van brandweercorpsen, ziekenhuizen of andere hulpverlenende instanties. Het kruis heeft 4 zijden in de vorm van pijlpunten, waarbij de punten van de pijlen elkaar raken in het middelpunt van het kruis. Het kruis is wit en heeft meestal een rode achtergrond in de vorm van een cirkel. Het wit staat voor reinheid en onschuld. Het kruis is afkomstig van de hospitaalridders die in het jaar 1023 in Jeruzalem een ziekenhuis bouwden. Hier ligt de oorsprong van de ridders van de Johanniterorde. Sinds de ridders op Malta kwamen, maakten ze gebruik van dit kruis, dat op hun harnas werd bevestigd. Zo konden bondgenoten de ridders gemakkelijk van de vijand onderscheiden. Ook de hospitalen van de ridders droegen het Maltezer kruis als symbool. De vier zijden van het kruis stellen de vier kardinale deugden voor: standvastigheid, gerechtigheid, gematigdheid en volharding. De ridders ontwikkelden zich tot een militaire orde en werden door paus Paschalis II (1099-1118) als religieuze orde gebonden aan kuisheid, armoede en gehoorzaamheid. De Johanniters hadden nog acht aanvullende geboden. De acht punten in het Maltezer kruis zouden symbool staan voor de acht zaligsprekingen in de Bergrede. Daarnaast stellen de acht punten de acht landen voor waaruit de ridders van Malta afkomstig zijn.

Het kruis van de Orde van Christus

De Orde van Christus is een ridderorde, die in 1312 werd ingesteld in Portugal om de taken en bezittingen van de door de paus verboden Orde der Tempeliers over te nemen. Paus Johannes Paulus XXII keurde de instelling van deze orde goed, als ook de Heilige Stoel een orde met deze naam kon instellen. De Portugese orde viel uiteen in een Portugese tak, die nog steeds bestaat, en een verdwenen Braziliaanse tak.

Het leliekruis

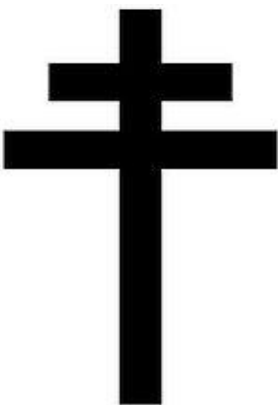
Dit is een kruis waarbij zich aan de uiteinden een Franse lelie (of fleur de lys) bevindt. Het kruis wordt gezien als het symbool van de drie-eenheid.

Uitgesneden Kruis

Dit fraai uitgesneden kruis bevindt zich in het Landelijk Dienstencentrum van de Protestantse Kerk in Nederland

Het Kruis van Lotharingen

Het kruis van Lotharingen (Lorraine-kruis) heeft twee horizontale balken, die oorspronkelijk dezelfde lengte hadden, maar later werd de bovenste balk korter dan de onderste. Lodewijk I van Anjou, koning van Hongarije en Polen voerde het op zijn wapenschild. Sindsdien staat het Lotharingse kruis op het wapen van Hongarije. Ook Slowakije en Litouwen voeren het op hun wapen. Dit kruis werd ingevoerd als symbool van de vrije Fransen, die de strijd tegen Nazi-Duitsland in 1940 wilden doorzetten, toen de Franse regering de strijd al gestaakt had. Het gold ook als symbool van strijd tegen het hakenkruis van de nazi's. Bij het grafmonument van Charles de Gaulle in Colombey-les-Deux-Églises staat een enorm betonnen kruis van Lotharingen (43 m) als gedenkteken.

Het Hakenkruis

De Swastika is van oorsprong een symbool dat in verschillende religies (o.a. Hindoeïsme en Boeddhisme) gebruikt wordt en werd. Het oudst bekende gebruik van de swastika is tijdens de Indusbeschaving in Noordwest-India en Pakistan. De Swastika kreeg tijdens het bewind van Hitler in Nazi-Duitsland een zeer negatieve lading in de vorm van het hakenkruis als symbool voor de Nazi's. Hitler ontwierp zelf de vlag waarin het hakenkruis prominent naar voren kwam. Op dit moment komt de Swastika nog veel voor op tempels en gebouwen in India.

Het Zonnekruis

Het zonnekruis (zonnerad) stond in de volkscultuur, de heraldiek en de christelijke traditie symbool voor Christus, het licht der wereld. Dit gebeurde in navolging van de Romeinse Sol Invictus en de keizerverering. Dit was in het verleden bij een groot deel van de bevolking bekend. Vooral in een grotendeels analfabetische samenleving hebben deze symbolen veel mensen aangesproken. De kennis hiervan werd van generatie op generatie overgedragen. De vorm

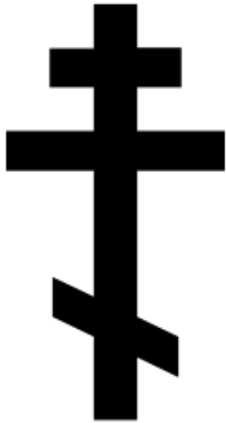
van de symbolen bleven veelal dezelfde, maar de inhoudelijke betekenis veranderde in de loop van de tijd, afhankelijk van plaats en culturele context.

Het Keltische kruis

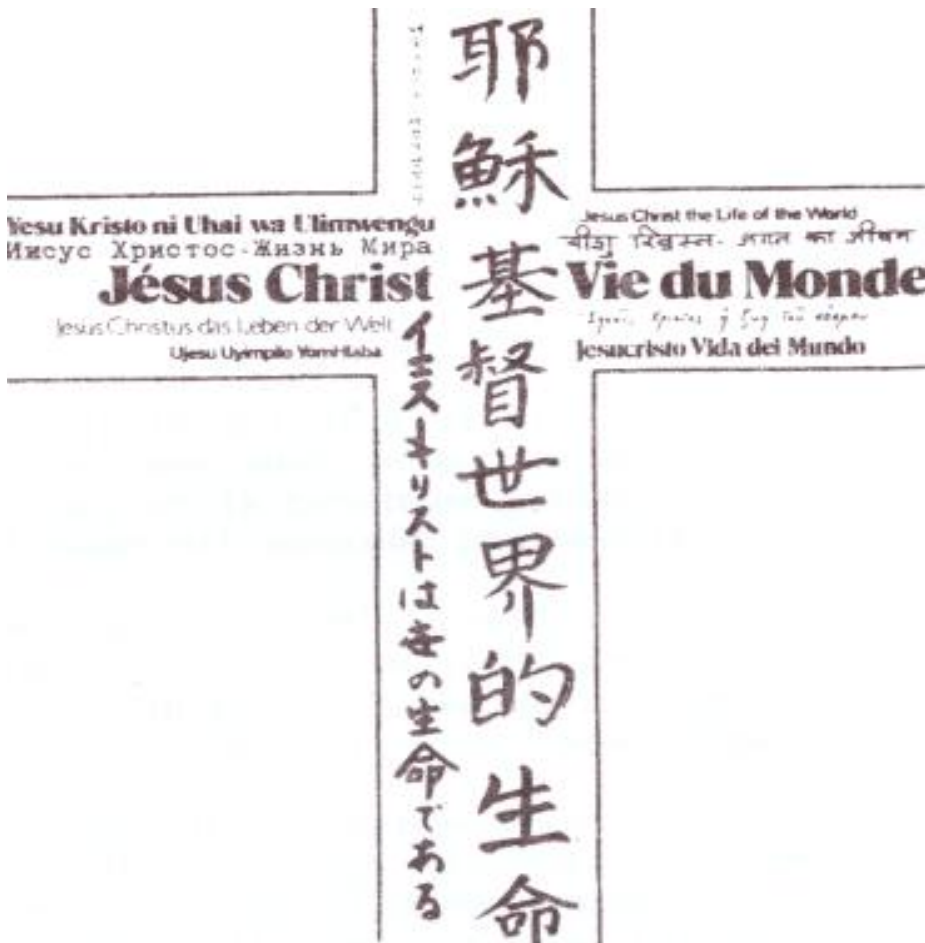
Het Keltische kruis is een combinatie van een Latijns kruis met een cirkel. Het is het karakteriserend symbool van het Keltische christendom. Het is een samenvoeging van het christelijk kruis met een het van oorsprong heidense zonnerad, dat zich ook tot een symbool van Christus heeft ontwikkeld. Vele kruizen werden gebouwd in Ierland en Groot-Brittannië tijdens de 8e eeuw. In de Noordse mythologie was het kruis echter het symbool van de god Odin. Het Keltische kruis werd dan ook niet gezien buiten de plaatsen waar vroeger Odin aanbeden werd.

Het achtarmige kruis (Russisch Orthodox Kruis)

De verticale balk symboliseert de stamboom van de mensheid van Adam tot aan het einde der tijden. De kleine horizontale balk symboliseert de onzichtbare wereld der engelen. De grote balk symboliseert de zichtbare wereld, en daarmee ook de hele mensheid. Christus heeft, door alle zonden der mensheid op zich te nemen, de hele schepping omarmt en verlost. De onderste balk is een voetensteun, maar verwijst ook naar de rovers die aan de rechter- en linkerzijde van Christus gekruisigd waren. De ene rover lasterde Christus, de ander vroeg Christus hem te gedenken in Zijn Koninkrijk; zinnebeeldig uitgelegd duidt de dwarsbalk aan dat de mens vrij is om gered te worden: iemand kan ten hemel opstijgen of kan afdalen ter helle. In het Oosterse christendom wordt het kruis niet gezien als symbool van het lijden, maar van de overwinning van Christus over de dood.

Het Wereldkruis

Jezus Christus
het leven van de wereld
in vele talen.

Het Kruis van Lotharius (voorzijde)

Dit is een kostbaar voorwerp uit de middeleeuwse goudsmeedkunst, dat eind 10e eeuw is ontstaan. Het doet nog altijd dienst als processiekruis en staat tijdens de mis naast het hoofdaltaar in de Mariakerk in Aken. De kern van het kruis bestaat uit eikenhout. De voorzijde bestaat uit gedreven goud en vergulde zilveren platen en is rijk versierd met edelstenen, parels en filigraanwerk. De achterkant toont Christus aan het kruis. De betekenis wordt pas duidelijk

als men de samenhang ziet van de beide kruiszijden en van de edele materialen. De voorkant is gebaseerd op de beschrijving van het hemelse Jeruzalem uit de Openbaring van Johannes: Een prachtige gouden, met edelstenen versierde stad.

De symboolkracht van de hemelse stad wordt duidelijk door de grote edelstenen in het midden. Deze zijn zo gevat, dat ze aan arcades van een tempel doen denken.

Aan de uiteinden van het kruis zijn drie parelachtige stenen te zien. Zij symboliseren de poorten van het hemelse Jeruzalem, die volgens Johannes uit twaalf parels bestaan. De parels omsluiten een blauwe saffier, een teken voor Gods troon. De met edelstenen versierde zijde representeert zo de hemelse stad als het rijk van God. Twee edelstenen zijn door hun grootte en afbeelding bijzonder opvallend.

In het centrum van de kruisbalken bevindt zich een uit lagen bestaande veelkleurige sardonyx, waarin het beeld van keizer Augustus met lauwerkrans gesneden is. In tegenstelling tot het Lothariuskruis tonen vergelijkbare gemmenkruizen in het centrum geen keizerlijke figuren, maar afbeeldingen van Christus. Het keizerlijke beeld op het Lothariuskruis verwijst naar de vermoedelijke schenker van dit kruis, Otto III (983-869), die zichzelf als plaatsvervanger van God op aarde beschouwde. De afbeelding van Augustus is dus gelijkwaardig aan een afbeelding van Christus op een gemmenkruis. Het bergkristal beneden op de kruisbalk dateert uit de 9e eeuw. In spiegelbeeld staat de inscriptie "XPE ADIVVA HLOTARIUM REGEM" (Christus, help koning Lotharius). De inscriptie omlijst een profielafbeelding van koning Lotharius II (855-869). Sinds de 19e eeuw wordt het kruis vanwege de inscriptie Lotharkruis genoemd. De gegraveerde zijde is niet alleen symbolisch voor de offerdood van Christus, maar tegelijkertijd een teken voor zijn overwinning op de dood. De gekruisigde draagt geen doornenkroon, maar ontvangt uit de hand van zijn hemelse Vader een lauwerkrans als symbool voor zijn zegevieren. Deze krans correspondeert met de lauwerkrans van Augustus en onderstreept de interpretatie dat de Augustuscammeë (gesneden steen) identiek is aan een afbeelding van Christus.

Het Kruis van Lotharius achterkant

Het lichaam van Christus aan het kruis is expressief uitgebeeld. Zijn ogen zijn gesloten en hij heeft een open wond aan zijn zijde. Zon en maan (op de uiteinden van de dwarsbalken gepersonificeerd) verhullen hun gezicht als teken van rouw. Aan de voet van het kruis wordt een kronkelende slang getoond als symbool voor de overwinning op het kwade.

De gegraveerde zijde wekt in vergelijking met de met edelstenen bezette zijde een eenvoudige indruk. Het kostbare materiaal onderstreept eens te meer de verwijzing naar de hemelse stad. Goud symboliseert een stralend licht en daarmee de hemelse zaligheid Gods.

Het Wegkruis

Een wegekruis of veldkruis is een in onze streken veelvoorkomend gedenkteken aan de kant van de weg. Het is een religieuze uiting, die de voorbijgangers herinnert aan Christus' kruisdood. Er zijn houten, gietijzeren en stenen wegekruizen. Ze werden geplaatst door rijke mensen, boeren, of buurtverenigingen, die hiervoor geld inzamelden. Als een wegekruis buiten de bebouwde kom is geplaatst spreekt men van een *veldkruis*. Als de Christusfiguur het hoofd op de linkerschouder legt spreekt men van een '*Verkeerde Lieve Heer*'. Er bestaat een aantal wegekruisen, dat informeel deze naam draagt. Een bijzondere vorm is het Hagelkruis dat meestal bij een kruispunt geplaatst werd om slechte zaken af te weren, zoals onweers- en hagelschade. Verder bestaan er eeuwenoude *ongevals- of memoriekruizen* die zijn neergezet om iemand te herdenken die op die bewuste plek op is verongelukt. De gedenktekens zijn ook bedoeld als oproep om te bidden voor het zielenheil van de overledene.

Het Rode Kruis

Het Rode Kruis is een wereldwijde hulpverleningsorganisatie met zeven basisbeginselen:

Menslievendheid, neutraliteit, onpartijdigheid, onafhankelijkheid, vrijwilligheid, eenheid en algemeenheid.

Deze beginselen vormen de grondslag voor alles wat het Rode Kruis doet. Het Rode Kruis is met ruim 97 miljoen vrijwilligers in 186 landen de grootste humanitaire organisatie ter wereld.

Het Bergkruis

Bergbeklimmers zetten vaak een kruis op de top van de berg, die ze met veel moeite beklommen hebben, als teken van hun overwinning en om hun prestatie te markeren.

Het Triomfkruis

Het Triomfkruis in een rooms-katholieke kerk hangt veelal onder de triomfboog tussen het schip en het priesterkoor.

In neogotische kerken hangt het triomfkruis meestal aan een stang onder het gewelf. In de Middeleeuwen was het dikwijls de bekroning van het doksaal. Ook stond het wel eens op de grond op een sokkel, waarbij het door zijn omvang en versiering zelf de functie van de afscheiding tussen schip en koor had. Het altaar onder het doksaal of vrijstaand op de grens van schip en koor is om deze reden meestal gewijd aan het heilig kruis.

Kruis als doelwit

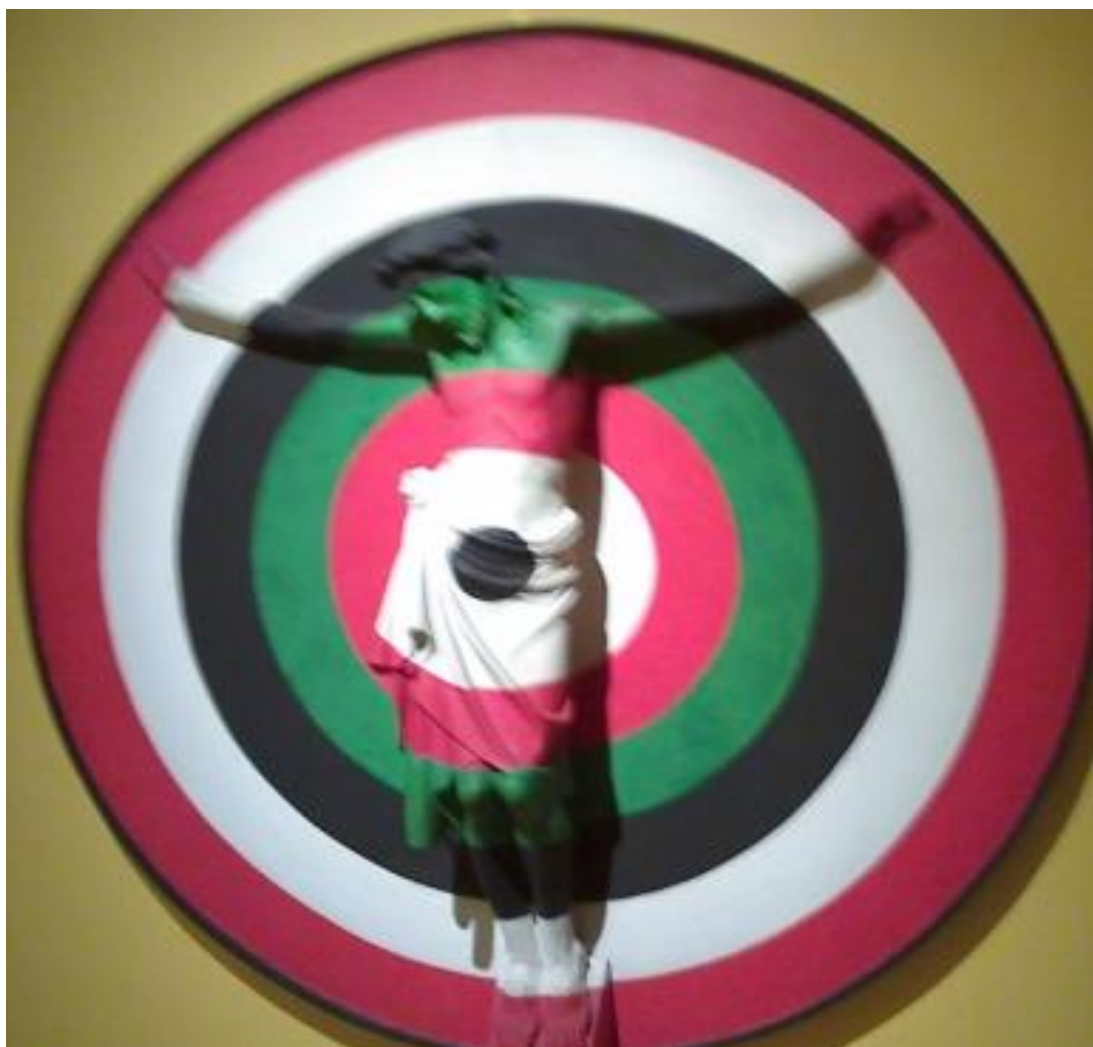

Foto Margriet Gosker 15 april 2012

Dit kruis met
Christus als doelwit
was tentoongesteld
in het Limburgs Museum.

Ik hoop, dat u ook deze keer weer van mijn praatjes hebt genoten
Met goede groet voor zieken en gezonden en houd goede moed
ds Margriet Gosker